

**Joanna Maurer. Sousedé. Migrace Poláků do Česka a Čechů do Polska po roce 2004. (Etnologické studie 27).
Brno: Masarykova univerzita, 2022. 185 s.
ISBN 978-80-280-0116-2**

Existence (zmenšující se) polské menšiny na Těšínsku je dobře známá, třebaže bez přínosu jejích vlastních členů bychom o ní pohříchu mnoho nevěděli, ale o tom, že v rámci schengenského prostoru do České republiky dočasně nebo trvale imigrovaly nižší desítky tisíc (!) Poláků, neví nejspíš nikdo. Snad kromě statistiků, jimž ovšem výsledky sčítání lidu ukazují trvalý pokles (!) počtu Poláků v českých zemích za posledních čtyřicet let. Proto je skvělé, že se jedna z nositelek této zkušenosti rozhodla pro akademickou dráhu a v rámci doktorského studia na brněnské filosofické fakultě realizovala výzkum aktuálních migrací (vysokoškolsky) vzdělaných osob z Polska do České republiky, i komplementární – mnohem méně početné – migrace Čechů do Polska.

Vlastní zkušenost, která teprve sekundárně vedla k výzkumnému projektu a akademické reflexi, přitom nelze než vychválit. Autorka má hluboký vhled do terénu, nedopouští se uspěchaných zjednodušení a současně dokáže upozadit vlastní stanoviska před širší názorovou i behaviorální paletou respondentů, jejichž „světy“ zprostředkovává. Tak má etnografický výzkum vypadat. Nebo tak báječně se alespoň jeví sympatetickému čtenáři, písíci

recenzi během dlouhodobého pracovního pobytu v zahraničí, který tudíž „v malém“ sdílí mnohé pocity a zkušenosti autorky. Na druhou stranu prezentace zdařilého výzkumu stále příliš připomíná školní práci, strukturou, způsobem argumentace i výkladu. Disertace by se jistě měly vydávat, nicméně ponechat tak důležité téma na úrovni kvalifikační práce je velká škoda: „živější“ výklad by mu zajistil víc čtenářů a větší dopad. Snad i to je důsledkem skutečnosti, že se Joanna Maurer k akademickému výzkumu vrátila teprve „po čase“ a svým dílem se sama ujišťuje, že plní všechny jeho standardy, zde však měli zasáhnout kolegové, redaktoři, vydavatel. Větší práce s „přetavením“ původní disertace do „skutečné“ knihy by se mnohonásobně vyplatila.

Knihu lze rozdělit na tři části: prolegomena, prezentaci a interpretaci vlastního výzkumu a poměrně obsáhlé přílohy (seznam respondentů, originální verze polských citací z rozhovorů, shrnutí, které je vedle angličtiny smysluplně také v polštině). Ve třech úvodních kapitolách přitom autorka popisuje metodologii výzkumu a základní parametry česko-polských migračních vztahů a příslušných menšin/etnických enkláv. Mohu snad žehrat, že v plej

dě těšínských studií zapomněla na kdysi přelomovou práci Daniela Kadłubce *Plyniesz Olzo*, nebo v případě mezinárodních migrací na sborníky Slezského ústavu v Opavě, nástinu situace to však nevdá. Maurer současně jasně deklaruje, že nebude zkoumat veškerou polskou imigraci do českých zemí, z podstatné části tvořenou manuálními pracovníky, ale pouze „bílé límečky“, srovnatelné s pohybem opačným směrem. Stejně jako to, že i takovýchto Poláků je v České republice mnohem víc než Čechů v Polsku, což – spolu s dalšími faktory – vede k odlišným vzorcům jednání, sociálním vazbám a dalším charakteristikám. Jako nejdůležitější migrační motivy – v obou směrech – přitom ukazuje univerzitní stáže, zaměstnání (nejčastěji v nadnárodních korporacích), sňatečnost (včetně nesezdaných soužití) a „touhu po dobrodružství“, specifické charakteristiky mladší, vzdělané, namnoze kosmopolitní elity.

Pět kapitol výzkumné části má shodnou „školskou“ strukturu: autorka nejprve prezentuje aktuální antropologické či obecně sociálněvědní teorie k danému tématu – budiž jí přičteno k dobru, že většinou v rozumném výběru a velmi dobré zkratce –, které následně rozvádí prostřednictvím empirického materiálu a využívá k jeho interpretaci. Postihuje přitom nejdůležitější kategorie života migrantů: jejich transnacionální vazby, prostor, v němž se pohybují a jež vnímají, a obdobně i čas. Na tomto základě tvoří typolo-

gii migrantů ve weberovském smyslu (integrováný, loajální, expat, nomád, hledající) a výklad uzavírá úvahou o (měnících se) stereotypech ve vnímání „těch druhých“ i sebe sama v důsledku migrační zkušenosti.

Povšimněme si přitom několika zjištění. Migrace „bílých límečků“ výrazně usnadňuje (ale v některých případech také značně modifikuje) korporátní prostředí, s nímž Maurer srovnává i současné vysoké školy; nejde ovšem primárně o ekonomickou migraci, i když tento aspekt může časem získat na významu (investice do nemovitostí jako forma zabezpečení na stáří). Zásadní odlišnost českého a polského prostředí migranti spatřují ve veřejné, až utlačivé přítomnosti katolicismu v Polsku (nesouvisí s tím náhodou i vyšší míra sociability, již autorka opakovaně ukazuje, ale v této souvislosti neanalyzuje?!), zatímco Češi jsou v tomto směru „svobodní“, což se projevuje kupříkladu dramaticky vyšší mírou tolerance k homosexuálům (z tohoto důvodu nadprezentovanými mezi imigranty). „Česko – stereotypně vnímané jako země *Dobrého vojáka Švejka*, hospod a ateismu – se [polským] migrantům jevílo jako lákavá alternativní destinace, navíc z jejich perspektivy doplněná o dobré sociální zázemí. ... Rozhodujícím faktorem ... pro české migranty [byl] partner nebo partnerka v Polsku“ (s. 138).

Češi se na Poláky také víc dívají „spatrá“, přisuzují jim spíše negativní nebo nanejvýš neutrální vlastnosti, zatímco Češi jsou v Polsku tradičně

vnímání pozitivně – autorka přitom připomíná, že k tomu v posledních letech přispěl i Szczygiełův *Gottland*, i když zde si nejsem jist, nejde-li o specifikum „sociální bubliny“ vzdělanců, obzvláště po autorově coming outu. Podobně se můžeme ptát, není-li česká xenofobie důsledkem obav a minimálních zkušeností – zatímco Polsko je i dnes emigrační velmocí, Češi migrují dramaticky méně, zejména ti s nižším vzděláním a sociálním statutem –, nebo ukazovat, jak s nadšeným kosmopolitismem a pocitem „neexistence hranic“ zatočila pandemie Covid-19 (výzkum byl realizován před jejím propuknutím, v letech 2016–2019). Výsledky by rovněž možná vypadaly jinak, kdyby se část šetření uskutečnila v Praze (k tomu alespoň v malé míře došlo) a Varšavě, nikoli jen v Brně, Krakově a Vratislavi. Tyto úvahy však nijak nesnižují kvalitu provedeného výzkumu a jeho vyhodnocení, naopak mám za to, že jako každý dobrý výzkum z podstaty věci provokuje k dalším otázkám.

Mám-li recenzované knize něco vytknout – krom té nešťastné „školnosti“ –, šlo by o drobnosti. Sem tam chybějící literaturu, nepozornost ve specifikaci náboženských skupin (s. 78) nebo při srovnávání sympatií k národním příslušníkům (s. 121) *vs.* zemím (s. 125), pár zapomenutých polonismů. Nic, co by znehodnocovalo výsledky, nebo dokonce uráželo. Naopak mohu konstatovat, že Joanna Maurer se se ctí vypořádala s komplikovaným tématem, otevřela dosud opomíjené, a přitom důležité výzkumné pole a současně jeho prostřednictvím českým i polským čtenářům nastavila zrcadlo otvírající hlubší otázky (národního, kulturního, sociálního) sebeporozumění. Jen bych si přál, aby to nebyla její labuť píseň. Aby jako badatelka nezůstala u tohoto (částečně) autoetnografického vypořádání se s vlastní migrační zkušeností, nýbrž aby to byl současně start k dalším, na nová témata zaměřeným výzkumům.

Ždeněk R. Nešpor (Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha)